

Bevezető „A magyar filmkritika kutatása” összeállításához

A *Metropolis* jelen lapszáma azt mutatja be, milyen módokon közelíthető meg és vizsgálható a filmkritika mint a filmkultúra alakulását befolyásoló, a filmek befogadását jelentős mértékben meghatározó gyakorlat. A filmtudomány nem is olyan régóta foglalkozik a filmkritika kutatásával, a filmkritikai diskurzusok elméletével. A filmkritikusi retorikák, intenciók módszeres elemzését tárgyaló tanulmánykötetek az utóbbi tíz évben kezdtek el megjelenni. Korábban is magától értetődő volt, hogy a filmkritikának van története, amelyet fontos folyóiratok (mint például a *Cahiers du cinéma*) és jelentős szerzők (például Balázs Béla vagy Pauline Kael) alakítottak, de a történeti dimenzió túlmutató megközelítéseknek – a nyelvhasználat vizsgálatának, a kritikusok és a kritikának teret adó lapok politikai-ideológiai kapcsolatainak, a kritikák nagy számából adódó statisztikai mintavételi lehetőségeknek – nincsen bevett módszertana. A hazai filmtudományban pedig a terület voltaképpen teljesen ismeretlen, a filmkritikai térképünk csupa fehér folt.

Módszertanát, elemzési eszközeit a filmkritika-kutatás eredendően az irodalomtudományból kölcsönzi, amelynek a kritikakutatás a kánonelmélettel szorosan összefüggő, de önállóan is tudományos életműveket inspiráló területe. A filmkritika-kutató egyszerre dolgozik az irodalomelméletből ismerős szövegelemzés gyakorlatával és a filmtudomány saját elemzési eszközeivel, ebből a szempontból jellegzetesen tudományközi terület. Közös ugyanakkor az irodalomkritika és a filmkritika elemzésében, hogy alapvetően egyik sem a filmkritikai ítéleteket vitatja. Noha a filmkritikát elsősorban az értékelés gyakorlata különbözteti meg más filmpublicisztikai műfajoktól, a filmkritikák utólagos elemzésében sokszor éppen ez a funkció válik a legkevésbé érdekessé. Pontosabban izgalmasabb a kritikai korszak mentalitásának megértése, a kritikus ítéletekben rejlő kritikai normák feltárása. Milyen esztétikai elvek mentén ítélkezik a kritikus? Kritikus gyakorlatát mennyiben befolyásolják az azt körülbástyázó intézmények, elsősorban a lap, ahova publikál? Milyen közönségnek ír, és milyen ideológiák mentén dolgozik?

Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához a kritikakutató diskurzusokat rekonstruál, megpróbálja minél alaposabban feltárni azokat a történetileg meghatározott párbeszégeket, amelyekben a kritikusok részt vettek.

Ilyen párbeszéd megértésére tesznek kísérletet ennek a lapszámnak a szerzői. Elemzési anyagukat a magyar filmkritika történetéből választották, ily módon evidensen előtérbe kerül a magyar film kritikai kontextusa. A lapszám első két tanulmányában azonban más közelítésmóddal találkozunk. Vajda Boróka a legkorábbi fontos magyar filmes újság, a *Mozgófénykép Híradó* 1910-es évekbeli cikkeit vizsgálja a célból, hogy bemutassa, ebben a korai időszakban hogyan alakult a film, a mozgóképek megítélése. Ezekben az években a filmnézés intézményes lehetőségei, a filmbefogadás módjai rendkívüli mértékben eltértek a mai tapasztalatunktól, így különösen tanulságos azt megfigyelni, milyen útvonalakon és milyen lépésekben jutottak el odáig a mozgóképről író korabeli szerzők, hogy erre a technológiai vívmányra új művészeti ággként hivatkozzanak. Kránicz Bence tanulmányának középpontjában nem a filmművészet, hanem a filmkritika autonómiája áll, amelyet az 1930-as években a *Tükör* folyóiratnál filmkritikai rovatot vezető Komor András írásain keresztül vizsgál. A tanulmány azt a fokozatosan kialakuló, de a teljes kritikus életművet egységben tartó stratégiát mutatja be, amellyel Komor kijelölte az autonóm filmkritika határait, elsősorban annak érdekében, hogy a magyar filmgyártáshoz fűződő, ellentmondásos kapcsolatot kifejtse, és saját kritikus szerepének kellő autoritást kölcsönözzön. A kritikus autoritás kérdésköre ugyancsak meghatározó Gelencsér Gábor tanulmányában, amely a hetvenes évek magyar filmjének kritikai megítélését vizsgálja. Ebben az időszakban a hatvanas évekbeli „cselekvő film” tendenciájának lezárultát regisztrálják a kritikusok, de a következő évtized filmjeinek formai elemzése mellett felszínen tartják a filmek „társadalmi szerepvállalásának” értékelését. A társadalmi jelentésről szóló diskurzust a tanulmány elsősorban társadalomelméleti és művészetkritikai folyóiratok vizsgálatával mutatja be, így olyan, az

egy filmkritikáin túlmutató viták is megjelennek az elemzés fókuszában, amelyek alapvetően határozták meg a korszak filmes nyilvánosságát. A hasonló viták egyikét, a régóta húzódó művészfilm-közönségfilm vitát elemzi a lapszám utolsó írásában Varga Balázs. A tanulmány a vita megjelenésének éveire koncentrálnak, és abból a feltételezésből indul ki, hogy a művészfilm-közönségfilm vita érzékenyre hangolt szeizmográfként jelezte az értéképzés dilemmáit, illetve a magyar film körüli kulturális, gazdasági és intézményi változásokat, legyen szó nézőszámokról, a finanszírozás átalakulásáról, nemzedékváltásról vagy a stúdiórendszer átszervezéséről. Vagyis a tanulmányból kiderül, hogy milyen intézményi, nemzedéki, illetve politikai-ideológiai konfliktusokat leplezett és mozgató meg egy esztétikai fókuszúnak mutakozó vita. Hasonlóan a lapszám többi írásához, ez az esettanulmány is pontosan mutatja, milyen jellegű tanulságok levonásához juthatunk el a filmkritika-kutatás elemzési útjain.

A szerkesztők

metropolis

Felhívás cikkekre

Tervezett témák

A KOREAI FILM 100 ÉVE

ARCHÍV FELVÉTELEK, FILMARCHÍV(UM)OK

A MAGYAR FILM TÁRSADALOMTÖRTÉNETE 3.

KORTÁRS TÉVÉSorozatok

A Metropolis a fenti témák bármelyikében vár cikkeket, tanulmányokat. Jelentkezni 2000-3000 karakteres absztrakttal és 2 korábbi, tanulmányjellegű szöveg beküldésével lehet. Az érdeklődőket kérjük, hogy a szűkebb tematika és a határidők egyeztetéséhez keressék a szerkesztőséget:

Levél cím: 1082 Budapest, Horváth Mihály tér 16.

Tel.: +36-20-483-2523 (Jordán Helén),

e-mail: metropolis@c3.hu